

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА СТАЛІСТЬ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Анотація. Узагальнено важливість розгляду впливів окремих елементів фінансового регулювання на сталість зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання. Показано значимість впливів податкового навантаження та зміни курсових коливань на сталість зовнішньоекономічної діяльності конкретних суб'єктів господарювання.

Ключові слова: аналіз, податкове навантаження, курсові коливання, фінансове регулювання, зовнішньоекономічна діяльність.

Вступ. Прийняттю виважених рішень, як правило, повинен передувати ґрунтовний аналіз проблематики досліджуваного питання, де визначальне місце відводиться його статистичній складовій. Основою такого визначення є те, що через розробку та прийняття управлінських рішень забезпечується: досягнення конкурентоспроможності господарюючого суб'єкта, формування його раціональної організаційної структури, створення позитивного іміджу суб'єкта господарювання тощо. Тож відповідний аналіз певного масиву даних, який передбачає прийняття управлінського рішення, можна розглядати не лише як інструментальну базу, а й як засіб досягнення цілей щодо впровадження обраного рішення. Таким чином, зазначений аналіз набуває властивостей комплексного та системного узагальнення з погляду можливості вирішення проблемних питань, які постають у процесі його здійснення. До того ж, залежно від обраної предметної області дослідження структура та етапи аналізу даних можуть розрізнятися, підкреслюючи особливості того чи іншого економічного процесу, явища, діяльності. Тобто наведене в підсумку і визначає актуальність та значимість обраного напрямку дослідження, існуючу багатогранність його розгляду в працях різних дослідників.

Аналіз публікацій та визначення основної мети дослідження. Якщо безпосередньо говорити про розкриття відміченого напрямку дослідження в роботах різних науковців, то слід звернути увагу на те, що більшість із таких робіт присвячена переважно висвітленню узагальнених питань зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) галузей економіки, областей країни загалом [4, 6, 7] або розглядаються окремі питання ведення зовнішньоекономічної діяльності з урахуванням напрямків її здійснення та регулювання щодо дії різноманітних впливів [1, 2, 5, 8]. При цьому недостатньо розкритим залишається напрям досліджень, у якому узагальнюються питання сталості ведення ЗЕД із погляду конкретних суб'єктів господарювання, враховуючи, разом із цим, змінність процесів фінансового регулювання такою діяльністю. До того ж, особливої уваги заслуговує розкриття впливів із боку таких елементів фінансового регулювання як податок на додану вартість (ПДВ) та валютні коливання, які слід визначити проявом умов доступу на ринки фінансових послуг. Ґрунтовність обрання саме відмічених чинників фінансового регулювання ЗЕД суб'єктів господарювання пов'язано з тим, який резонанс вони справляють не лише з погляду функціонування окремих суб'єктів господарювання, а й з урахуванням економічного розвитку в цілому. Таким чином, як **головну мету дослідження** слід обрати проведення аналізу впливу податкового навантаження та зміни курсових коливань на сталість ведення ЗЕД конкретних суб'єктів господарювання, де для прикладу обрано машинобудівні підприємства Харківщини (дані для проведення такого аналізу обрано відповідно до джерел [3, 9]).

Результати. Перш ніж безпосередньо перейти до проведення зазначеного вище аналізу, треба відзначити, що нерівномірність обсягів сплати податку на додану вартість може бути свідченням наявності певних негараздів щодо відшкодування тієї його частини, яка пов'язана з експортно орієнтованим виробництвом. Таке припущення базується, насамперед, на тому, що в Україні й досі не вирішене питання з відшкодування податку на додану вартість експортерам.

Отже, почнемо з аналізу впливу динаміки податку на додану вартість на сталість ЗЕД суб'єктів господарювання. Для цього розглянемо значення коефіцієнта кореляції між рядами даних, які утворюються значеннями податку на додану вартість та обсягами отриманого доходу в розрізі конкретних суб'єктів господарювання, що може також бути узагальнено у відповідних темпах зміни досліджуваних показників (див. табл. 1).

Таблиця 1

Темпи зміни податку на додану вартість та обсягів отриманого доходу,
% до попереднього періоду

Суб'єкти господарювання	Аналізовані показники	Станом на 31.12, роки			
		2004	2005	2006	2007
ВАТ «Харківський підшипниковий завод»	ПДВ	107,18	93,30	103,43	126,27
	Дохід	158,84	73,89	101,23	134,63
ВАТ «Турбоатом»	ПДВ	94,18	88,17	151,39	89,22
	Дохід	146,24	98,90	98,78	123,76
ВАТ «ХТЗ ім. С. Орджонікідзе»	ПДВ	114,90	100,29	126,44	139,77
	Дохід	142,31	128,61	98,34	115,84
ВАТ «Турбогаз»	ПДВ	137,99	156,57	46,31	113,00
	Дохід	236,11	147,28	129,81	107,32
ВАТ «Харверст»	ПДВ	107,63	218,93	68,84	84,42
	Дохід	66,74	165,25	107,71	127,06
ВАТ «Світло шахтаря»	ПДВ	207,29	97,82	102,83	132,65
	Дохід	207,09	100,21	100,64	131,02
ЗАТ «Серп і молот»	ПДВ	37,31	741,54	83,95	70,28
	Дохід	37,31	776,39	65,36	66,62
ВАТ «Харківський завод поліграфічних машин»	ПДВ	143,35	93,74	115,20	154,93
	Дохід	143,42	93,74	115,19	157,09
ВАТ «Електромаш»	ПДВ	66,74	181,86	37,39	60,45
	Дохід	66,77	186,50	37,86	58,22

Розрахунки, за даними табл. 1, указують на те, що шість із дев'яти досліджуваних суб'єктів господарювання мають значні кореляційні зв'язки між рядами даних, які відображають зміну значень податку на додану вартість та обсягів отриманого доходу. Зокрема, до таких суб'єктів господарювання відносять: ВАТ «Харківський підшипниковий завод» (коефіцієнт кореляції – 0,75), ВАТ «ХТЗ ім. С. Орджонікідзе» (0,79), ВАТ «Світло шахтаря» (0,99), ЗАТ «Серп і молот» (0,96), ВАТ «Харківський завод поліграфічних машин» (0,99) та ВАТ «Електромаш» (0,99). Отже, можна стверджувати, що темпи зміни в обсягах рядів даних, які утворюються значеннями податку на додану

вартість та обсягами отриманого доходу, для відмічених вище підприємств приблизно однакові.

Разом із цим, лише три з дев'яти аналізованих суб'єктів господарювання мають незначні кореляційні зв'язки між рядами даних, які утворюються значеннями податку на додану вартість та обсягами отриманого доходу. До таких суб'єктів господарювання відносяться: ВАТ «Турбоатом» (0,21), ВАТ «Турбогаз» (0,05) та ВАТ «Харверст» (0,29). Тож відповідні темпи зміни в обсягах рядів даних, які утворюються значеннями податку на додану вартість та обсягами отриманого доходу, для відмічених вище підприємств зазвичай різні.

Таким чином, слід було б визначити, що для більшості з досліджуваних суб'єктів господарювання на аналізованому інтервалі часу спостерігається значна корелятивна залежність між рядами даних, які утворюються значеннями податку на додану вартість та обсягами отриманого доходу. Відтак, особливої проблематики питання щодо динаміки податку на додану вартість начебто й не має. Однак таке трактування отриманого результату не зовсім вірне, бо в даному випадку слід зважувати отриману корелятивність досліджуваних рядів даних та зміни в частці (або обсягах) експортної продукції аналізованих підприємств.

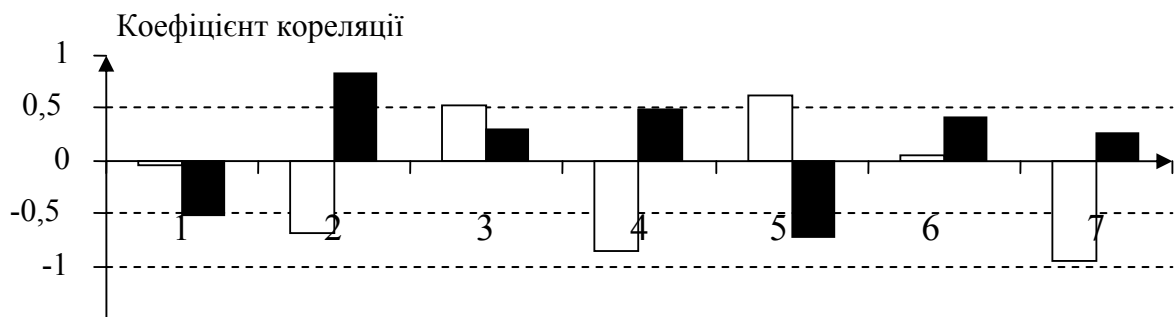
Ураховуючи відмічене, слід указати, що, наприклад, ВАТ «Харківський завод поліграфічних машин» та ВАТ «Електромаш» (на досліджуваному інтервалі часу) не мають обсягів експортної продукції, тож для цих підприємств не існує й питання щодо відшкодування ПДВ. До того ж, слід відзначити, що для ВАТ «Електромаш» характерна загальна тенденція до зниження обсягів сплаченого податку внаслідок зменшення отриманого доходу (див. табл. 1). Приблизно така ж ситуація спостерігається і для ЗАТ «Серп і молот». Якщо брати до уваги динаміку темпів зміни податку на додану вартість та обсягів отриманого доходу з погляду ВАТ «Світло шахтаря», то варто звернути увагу на те, що частка експорту цього підприємства в загальному обсязі його виробництва не надто значна (приблизно 2–4 %). Порівняльна ж оцінка темпів зміни податку на додану вартість та обсягів отриманого доходу з часткою експортної продукції для ВАТ «Харківський підшипниковий завод» та ВАТ «ХТЗ ім. С. Орджонікідзе», попри значний корелятивний зв'язок між темпами зміни, говорить про те, що в цих підприємств усе ж таки існують певні труднощі з відшкодуванням ПДВ. Ґрунтовність такого зауваження базується на тому, що для ВАТ «Харківський підшипниковий завод» спостерігається зменшення частки експорту (майже на 10 % протягом досліджуваного періоду), а для ВАТ «ХТЗ ім. С. Орджонікідзе» частка експорту протягом аналізованого періоду зазнає коливань (на рівні 8–10 % від періоду до періоду).

З погляду підприємств, які мають незначні кореляційні зв'язки між рядами даних, які утворюються значеннями податку на додану вартість та обсягами отриманого доходу, можна говорити, що вони зазнають труднощів із відшкодування ПДВ. Так, для ВАТ «Турбоатом» характерні досить нерівномірні зміни в обсягах сплаченого податку на додану вартість та обсягах отриманого доходу (див. табл. 1), а для ВАТ «Харверст» характерне значне падіння частки експорту (майже втричі). Тож можна говорити, що податок на додану вартість загалом негативно впливає на розвиток зовнішньоекономічної діяльності досліджуваних суб'єктів господарювання.

Не менш важливе значення з погляду впливу на сталість ведення ЗЕД мають і коливання національної грошової одиниці, що пов'язано зі змінами курсової різниці національної грошової одиниці до провідних валют світу. Перш за все, з погляду зазначеного, слід проаналізувати корелятивність рядів даних, які визначають зміну обмінного курсу національної валюти до долара США та євро (як основних валют у міжнародних розрахунках) та частки експорту для окремих із досліджуваних суб'єктів господарювання.

На рис. 1 (власні розрахунки) наведено значення коефіцієнтів кореляції між рядами даних, які визначають зміну обмінного курсу національної валюти до долара США та євро і частки експорту для досліджуваних підприємств.

Як видно з даних рис. 1, значення обчислених коефіцієнтів кореляції для більшості підприємств, насамперед, різнопланове з погляду співвідношення національної валюти до долара США та євро. Отже, можна говорити про те, що, з погляду ведення зовнішньоекономічної діяльності, важливо визначити не лише обсяги та напрямки такої діяльності, а й валюту для розрахунків. Особливо важливо це з погляду того, що зазвичай валюта для розрахунку за імпорту складову в діяльності підприємств визначається потенційними партнерами. Поряд із цим, із даних рис. 1 видно, що й абсолютні значення коефіцієнтів кореляції, з погляду середньозваженого курсу національної валюти до долара США та євро, неоднакові. Ґрунтовність же відміченого на рис. 1 підтверджується тим, що підприємства, які мали значні обсяги експорту протягом аналізованого періоду часу, мають і значні (не менше 0,5) коефіцієнти кореляції з погляду відношення національної валюти до інших валют, які досліджуються.

□ з погляду середньозваженого курсу національної валюти до долара США

■ з погляду середньозваженого курсу національної валюти до євро

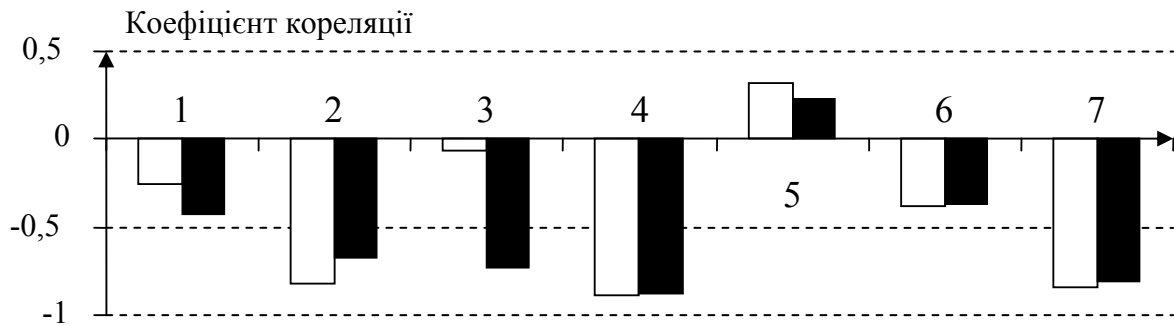
1 – ВАТ «Харківський підшипниковий завод», 2 – ВАТ «Турбоатом», 3 – ВАТ «ХТЗ ім. С. Орджонікідзе», 4 – ВАТ «Турбогаз», 5 – ВАТ «Харверст», 6 – ВАТ «Світло шахтаря», 7 – ЗАТ «Серп і молот»

Рис. 1. Коефіцієнт кореляції між рядами даних, які визначають зміну обмінного курсу національної валюти до долара США та євро і частки експорту для досліджуваних суб'єктів господарювання

Однак, ураховуючи те, що більшість розрахунків та статистичні оцінки все ж таки проводяться (наводяться) в доларах США, у подальшому аналізі будемо брати до уваги саме цю валюту. Зокрема, для визначення корелятивності між рядами даних, які визначають загальну динаміку обсягу експортної продукції та обсягу доходу від такого експорту, розглянемо зміни середньозваженого курсу національної валюти до долара США. Відповідні значення коефіцієнтів кореляції, з погляду досліджуваних підприємств, подано на рис. 2 (власні розрахунки).

Отже, слід відзначити, що абсолютні значення поданих на рис. 2 коефіцієнтів кореляції між аналізованими в даному випадку рядами показників та середньозваженим курсом національної валюти до долара США для більшості з досліджуваних підприємств достатні, бо більші за 0,5. Однак, у такому випадку слід урахувувати й знак коефіцієнта кореляції. Це пов'язано з тим, що в цьому випадку виявляється ситуація, коли

коефіцієнт кореляції для ряду даних, які визначають динаміку обсягів експортної продукції та отриманого доходу, не зважені. Тож можна говорити, що існуюча динаміка курсу національної валюти несприятлива для подальшого розвитку підприємств, бо в цьому випадку зменшується величина отриманого доходу від реалізації експортної продукції. Зокрема, з даних рис. 2 це чітко простежується для ВАТ «Харверст». Таким чином, питання щодо врахування валютно-курсової різниці в здійсненні зовнішньоекономічної діяльності підприємств також набуває особливого значення.

□ З погляду динаміки обсягів експортної продукції

■ З погляду динаміки отриманого доходу від реалізації експортної продукції

1 – ВАТ «Харківський підшипниковий завод», 2 – ВАТ «Турбоатом», 3 – ВАТ «ХТЗ ім. С. Орджонікідзе», 4 – ВАТ «Турбогаз», 5 – ВАТ «Харверст», 6 – ВАТ «Світло шахтаря», 7 – ЗАТ «Серп і молот»

Рис. 2. Коефіцієнт кореляції між рядами даних, які визначають зміну обмінного курсу національної валюти до долара США та динаміки обсягів експортної продукції й отриманого доходу від реалізації експортної продукції

Наведене вище з урахуванням наявних вітчизняних проблем відшкодування податку на додану вартість та посилення впливу валютно-курсових важелів на здійснення експортно-імпортних операцій підприємствами з погляду відсутності останнім часом стабільної політики держави в цьому питанні зумовлюють визначити такі пріоритети здійснення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання машинобудівної галузі щодо врахування дії впливу окремих елементів фінансового регулювання ЗЕД:

по-перше, необхідно здійснювати постійний моніторинг щодо оцінки важелів податкового впливу з погляду розвитку зовнішньоекономічної діяльності та відшкодування податку на додану вартість, який доцільно покласти в основу обрання однієї з можливих стратегій здійснення зовнішньоекономічної діяльності, а саме: збільшення обсягів реалізації продукції за наявності сталих умов дії зовнішніх та внутрішніх чинників на таку діяльність, оптимізація наявних запасів продукції в діючих умовах господарювання, збільшення обсягів реалізації продукції з урахуванням зниження витрат щодо її виготовлення та розповсюдження;

по-друге, при обґрунтуванні напрямків здійснення зовнішньоекономічної діяльності доцільно враховувати можливі коливання в курсових різницях національної валюти, наявні тенденції щодо їхнього регулювання з боку Національного банку України з метою визначення ймовірної динаміки цін відносно національної валюти, обсягів сплати мита, різниці між сплаченою та відшкодованою сумою податку на додану вартість.

Поряд із цим також необхідно відмітити, що для розкриття сталості та ефективно-

сті ведення зовнішньоекономічної діяльності доцільне проведення статистичного аналізу за кількома різноплановими показниками. Це пов'язано з тим, що більшість із можливих показників, задіяних у відповідному аналізі, двояко можуть трактувати наявні результати здійснення зовнішньоекономічної діяльності внаслідок прояву різнопланової дії різних елементів фінансового регулювання ЗЕД. Водночас множинність показників сприятиме встановленню окремих класифікаційних ознак щодо розвитку зовнішньоекономічної діяльності з погляду різних суб'єктів господарювання та напрямків її здійснення, що може бути покладено в основу загальної концепції аналізу та засад ведення зовнішньоекономічної діяльності в умовах змінності впливу різних елементів фінансового регулювання ЗЕД.

Висновки. У статті узагальнено змістовність впливу окремих елементів фінансового регулювання ЗЕД з погляду сталості функціонування підприємств машинобудування. Зокрема, доведена важливість урахування коливань у курсових різницях національної валюти відповідно до здійснення означеної діяльності з метою запобігання надмірного розриву в цінах на імпортовану сировину та собівартістю експортної продукції з погляду отримання сталої величини доходу і позитивного фінансового результату. Також показано, що загалом податок на додану вартість негативно впливає на розвиток зовнішньоекономічної діяльності досліджуваних суб'єктів господарювання. Втім, як напрямок подальшого дослідження слід указати на необхідність визначення процедури здійснення ЗЕД на основі врахування фінансових питань розкриття результату такої діяльності.

Література

1. Бровков С. М. Валютно-фінансові механізми в міжнародному бізнесі: світовий досвід та українська практика : монографія / С. М. Бровков, Л. В. Руденко. – К. : ТОВ «Агентство «Україна», 2001 – 380 с.
2. Бутко М. Залучення інвестицій зовнішньоекономічної діяльності в Україну: сучасний стан і перспективи / М. Бутко // Інвестиції: практика та досвід. – 2007. – № 17. – С. 3–6.
3. Бюлетень НБУ. – № 12. – 2008. – 167 с.
4. Жук М. Територіальні чинники інтенсифікації зовнішньоекономічної діяльності / М. Жук // Економіка України. – 2002. – № 10. – С. 79–84.
5. Кіян О. В. Методи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні / О. В. Кіян // Митна справа. – 2007. – № 2. – С. 13–16.
6. Луцька Н. І. Розвиток регіональних тенденцій зовнішньоекономічної діяльності України / Н. І. Луцька // Економіка та держава. – 2008. – № 1. – С. 32–33.
7. Лушкін В. Потенціал зовнішньоекономічної діяльності Житомирської області / В. Лушкін // Регіональна економіка. – 2001. – № 2. – С. 85–94.
8. Манцуров І. Статистичні індикатори збалансованості зовнішньоекономічної діяльності / І. Манцуров // Вісник Академії митної служби України. – 2005. – № 3. – С. 12–19.
9. Річні звіти суб'єктів господарювання. – Режим доступу: www.smida.gov.ua.

Summary. It is generalized the importance of consideration of influences of separate elements of the financial adjusting on constancy of foreign economic activity of subjects of menage. It is pointed the importance of influences of the tax loading and change of stock exchange fluctuations on constancy of foreign economic activity of concrete subjects of menage.

Keywords: analysis, tax loading, course vibrations, financial adjusting, foreign economic activity.

Стаття надійшла до редакції 05.10.2009